

při volnosti výroby a spotřeby nelze vázati s úspěchem ceny. Ukazuje se, že menší výkyvy konjunkturální a povlnnější à la longue přináší pohyblivé ceny než vázané. Konečně i propagace splátkových obchodů ve formě obvyklé ve Spojených Státech, t. zv. financování konsumu, bude muset přihlédnout ke zkušenostem, které se ve Spojených Státech ukázaly nyní v depresi a bude se muset u nás přiznat, že střízlivost, se kterou se tato propagace u nás přijímá, přece jen ukázala se býti správná.

TH. PISTORIUS:

POZADÍ KONJUNKTURNÍHO CYKLU.

Vývoj každého oboru lidského díla může se vykázati stálým pokrokem. Pokrok však rozhodně nepodobá se toku hladké a stejnorytmické plynulosti. Údobí ruchu, vzruchu a výboje střídají se ve vývoji s údobími klidu, deprese a úpadku, ale v celku, řekněme s rozhledny věčného Času, nejeví se lidská práce pozorovatelskému oku jako sisyfófská marnost, nýbrž jako postup vpřed.

Tato úžasně pestrá proměnlivost rytmických fází ve vývoji lidské práce je důsledkem a výrazem lidské životnosti. Měnlivost charakteristických stavů a vlastností lidské bytosti i lidského kolektiva shledáváme také na vývoji lidského díla. Dílo dělí se s člověkem o znaky jeho bytosti.

Bytostnost člověka má dvě stránky — nižší, živočišnou (pudovou, vášnivou, sobeckou atd.) a vyšší, duchovní (rozumovou, citovou, etickou atd.). Živočišná stránka má býti podřízena duchovní již proto, aby člověk byl člověkem v nejvyšším a nejkrásnějším smyslu slova a aby byly uspokojeny přirozené zájmy společenského celku. Je však zajímavé, že právě ve vývoji lidské činnosti *hospodářské* aspekty živočišné stránky člověkovy uplatňují se s nesmírnou mohutností, zatlačujíce uplatnění vyšší stránky duchovní. Tento fakt je kořenem kapitalistické formy hospodaření. V jeho důsledku dochází k prudkému střídání rytmických fází v hospodářském vývoji, vyznačujícím se mezníky — konjunktura — krise — deprese se značnými reflexy sociálními, které namnoze bývají velmi škodlivy.

II.

V hospodářské theorii bylo podniknuto již mnoho pokusů vysvětliti základní příčiny t. zv. konjunkturálního cyklu. Ale ať byly odpovědi na otázku příčin konjunkturálního cyklu hledány v procesu tržním nebo ve zjevech mimohospodářských, vědecky neuspokojovaly a sotva kdy uspokojí.

Jak tedy správně odpověděti na palčivou otázku: Proč vznikají hospodářské krise a proč jim není účinně zabraňováno?

Bezpečným východiskem pro uspokojující odpověď může nám býti fakt, že konjunktura a krise jsou typickými příznaky kapitalistického hospodaření a že před érou kapitalistickou prudké střídání krisí a konjunktur neexistovalo, zvláště pak nebyl znám zjev »vysoké konjunktury«. V hospodářství předkapitalistickém bylo intenzivní vlnění hospodářského života mírné, nepravidelně probíhající a značně jednodušší než v éře kapitalistické. Tenkrát podle souhlasného názoru mnohých moderních theoretiků hospodářských znalo lidstvo, vyjádřeno nynější terminologií, jen krisi s pozvolným zotavováním. K osvětlení rázu předkapitalistických éř budiž poznamenáno, že ceny byly tenkrát tvořeny zvykem nebo vyjednáváním. V kapitalistické době pak buď volnou soutěží, jež leckdy nabývá dravých forem, a později úmluvami koncentračních útvarů (kartelů, trustů a pod.). Snad tato rozdílnost cenového tvoření sama o sobě usnadňuje již představu rozdílnosti fázového vlnění v hospodářském vývoji.

Jestliže jádrem kapitalistického hospodaření je podnikatel, je třeba hledati příčiny vzniku krisí a konjunktur v existenci a specifických vlastnostech kapitalistických podnikatelů, u nichž popudem k hospodářskému jednání je touha po zisku a více nebo méně zřejmá snaha o monopolní postavení. O době vzniku a intenzitě krisí i konjunktur rozhoduje konec konců okolnost, s jakou rozvahou dovede

podnikatelský celek s těmito popudovými silami hospodařiti nebo-li jinými slovy, jak dovede ovládati podnikatelský pud.

V době deprese bývá rozhodující okolností pro oživení podnikavosti nízký úvěrový úrok a nízké ceny jsou nejběžnějšími rozněcovateli podnikavosti, vydatně podněcující obrát ke konjunkturu. V poslední době zvláště jest zdůrazňováno, že velký význam pro oživení hospodářského ruchu může mít rozsáhlá investiční činnost státu a veřejných svazků. Vydatná léčivost investiční činnosti v době krise nebo deprese předpokládá však trvalou politiku investiční, t. j. plánovitou přípravu rozsáhlých investic pro doby tísně v dobách prosperity. Úspěšná politika investiční vyžaduje především včasné tvoření finančních úspor pro investiční účely.

III.

Pokud středem hospodářského jednání zůstává podnikatel v kapitalistickém smyslu slova, není možno úplně zabrániti periodicky se dostavujícím krisím s jejich zhoubnými sociálními otřesy. Za tohoto stavu je toliko možno uvnitř každého státu záměrnými vnějšími zásahy státní moci průběh krise mírniti. Při dokonalejší mezinárodní úpravě hospodářských vztahů bylo by ovšem možno i za kapitalistického hospodaření působiti také na oddalování příchodu krise a na délku jejich trvání. Ale doposud mezinárodní regulace hospodářských vztahů je příliš nedokonalá, aby bylo možno očekávati od ní pronikavějšího vnějšího vlivu na vznik a trvání krise.

Pozoruhodno je, že také uvnitř hospodářského života vynořují se v poválečné době zjevy, které slibují rostoucí vliv na trvání a průběh krise. Roste totiž po světové válce velmi výrazně znalost hospodářského života, na jejímž podkladě projevuje se u podnikatelů větší předvídatost a záměrnost jednání, než tomu bylo před válkou. Tento potěšitelný zjev umožňuje v první řadě prohlubovaná a rozšiřovaná statistická služba, soustavné studium konjunktur, soustředěné ve zvláštních, většinou samostatných institucích, které výsledky své práce pravidelně publikují a činí tak známými hospodářské veřejnosti. Zdokonaluje se zároveň soukromá i oficiální informační služba o zahraničních trzích atd. Tyto zjevy usnadňují podnikatelům umenšovati jejich risiko a přispívají tak k větší pravidelnosti hospodářského vývoje. Skýtají možnost zmenšení konjunkturálních výkyvů, ale nikdy nebude jejich působivost tak úspěšná, aby bylo možno očekávati od těchto zjevů odstranění krise. Bylo by sice ideální dosáhnouti pravidelného, bezkonjunkturního stavu hospodářského života, prostého škodlivých reflexů sociálních, avšak nebude-li změněna zároveň základní forma současného hospodářství — kapitalistické hospodaření — není možno tohoto ideálního stavu dosáhnouti.

FRANT. MODRÁČEK:

PROBLÉMY HOSPODÁŘSKÉ DEMOKRACIE.

Demokratisace volebních řádů, která zastupitelské sbory veřejných institucí vydala do rukou velké massy, přibližuje nás době, kdy strany opírající se o dělnictvo a vrstvy mu blízké stanou se rozhodující mocí ve státě i v samosprávě. Viditelnou toho předzvěstí jsou dočasné vlády utvořené ze zástupců dělnictva nebo v nichž zástupci dělnictva obsadili hlavní ministerstva, jakož i řada velkých a malých měst, v jejichž správách dělnické strany mají většinu.

Vývojem tím přicházejí instituce politické do sporu s danými formami hospodářskými, v nichž právě ta massa, která stále větší měrou uplatňuje svůj vliv v politických institucích, nalézá se v poměru podřízeném. Utkávají se spolu dva rozdílné principy společenské organizace představující odporující si zájmy: princip demokratický v politice s principem monarchistickým a oligarchickým v hospodaření. Národní život dostává jaksi dvě osy otáčející se každá jiným směrem. Znamená to s hlediska historického, že ocítáme se v nové periodě společenského dualismu, obdobné zašlé periodě řádu zpola